

2021-08-20

TJÄNSTESKRIVELSE

Dnr: KUN 2021/109

Vård och underhåll av byggnadsminnet Stora Nyckelviken inklusive kulturhistoriska inventarier

Uppföljning och förslag på åtgärder för kulturhistoriskt värdefulla inventarier som tillgängliggörs och förvaras på Stora Nyckelviken

Förslag till beslut

- 1.Kulturnämnden beslutar att restaureringsarbete av föremål och inventarier som, i enlighet med möbelkonservators bedömning, är i akut behov av restaureringsåtgärder ska påbörjas under 2021.
- 2.Kulturnämnden beslutar att föreslå kommunstyrelsen att besluta att inleda restaureringsåtgärder i linje med vård- och underhållsplan, med prioritet på Franska salongen, en del av anläggningen byggnadsminnet Stora Nyckelviken
- 3.Kulturnämnden beslutar att en vård- och skötselplan för dagliga rutiner tas fram och att en inledande utbildning i hur byggnadsminnets Stora Nyckelviken ska underhållas, vårdas och städas genomförs i samverkan med ansvarig förvaltare och nuvarande hyresgäst inklusive personal. Arbetet ska inledas under 2021.
- 4.Kulturnämnden beslutar att fortsatt arbete med vård och underhåll inventarier och föremål genomförs under 2022-2024 under förutsättning att nämnden beviljas extra resurser om 500 000 kronor årligen för genomförandet i Mål och budgetprocessen 2022-2024.
- 5.Kulturnämnden noterar övrig information i ärendet inklusive bilagor till protokollet.

Sammanfattning

Stora Nyckelviken är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt. Området och byggnaderna med dess interiörer besitter betydande kulturhistoriska värden genom att vara området profil och bör ses som en resurs för framtiden. En särskild aktuell fråga om värden av Stora och Lilla Nyckelviken är skyddet av interiörer och lös inredning. När man projekterar renoveringar av historiska miljöer utgår man oftast från att dessa ska bevaras. En

interiör överlever bara om den fungerar för sitt ändamål och om dess ägare och brukare uppskattar och vårdar de värden som kulturmiljön har. Under våren 2021 har, i samverkan mellan kommunantikvarie, enheten för fastighetsförvaltning och kultur- och fritidsenheten, en vård- och underhållsplan för Stora Nyckelviken utarbetats av upphandlad antikvariskt konsultföretag. Syftet med vård- och underhållsplanen är att tillhandahålla ett ändamålsenligt instrument för skötsel och underhåll av anläggningen. Vård- och underhållsplanen beskriver anläggningens tillstånd och de värden som berörda lagrum avser skydda. Planen blir därmed en utgångspunkt för ställningstaganden vid framtida vård- och underhållsarbeten. En vård- och underhållsplan är ett dokument för långsiktig planering av framtida vårdinsatser samtidigt som den ger riktlinjer för dagligt underhåll och skötsel. För kulturnämndens räkning har ett fördjupande uppdrag givits till möbelkonservator som ingått i arbete med att ta fram vård och underhållsplan. Uppdraget har handlat om att skyndsamt tillhandahålla ett underlag med en uppskattning av kostnader för att genomföra restaurering av de föremål som har högst prioriterade behov av renovering. I ärendet föreslås även inledande åtgärder för genomgång med och utbildning av nuvarande hyresgäst i hur interiörer och föremål i Nyckelviken ska skötas avseende städning samt rekommendationer för hur anläggningen ska brukas för att inte förvanskande slitage ska uppstå.

Ärendet

Kommunstyrelsen ansvarar ytterst för byggnadsminnet Stora Nyckelviken och kulturnämnden ansvarar för att vårda och förvalta kulturella institutioner och annan för kommunens kulturella verksamhet avsedd egendom, exklusive förvaltning av de byggnader som verksamheten bedrivs i. Kulturnämnden ska även verka för bevarande av estetiskt och kulturhistoriskt värdefulla eller i samhällsbilden karaktäristiska byggnader, anläggningar och anordningar. I samverkan mellan dessa ansvarsområden har en vård- och underhållsplan för Stora Nyckelviken tagits fram (Bilaga 1- Vård och underhållsplan Stora Nyckelviken)

De kulturhistoriskt värdefulla inventarierna som ingår i de byggnader som finns i Nyckelviken tillgängliggörs för allmänheten genom guidade visningar av byggnadsminnet Nyckelviken som kulturnämnden finansierar. Kommunen hyr ut Stora Nyckelviken möblerat till en restauratör som bedriver café- och restaurangverksamhet samt uthyrning av anläggningen till konferenser, bröllop och annan festverksamhet. Att anläggningen brukas och därigenom tillgängliggörs för allmänheten bidrar till att allmänheten kan ta del av det unika byggnadsminnet. Ett uthyrningsförfarande av ett byggnadsminne ställer höga krav på såväl byggnadsantikvarisk som konst, målnings och möbelantikvarisk kompetens. Kompetensen bör säkerställas i förvaltarorganisationen och krav bör ställas på att

även hyresgästen säkerställer tillgång på kompetens inom dessa områden alternativt att verksamheten bedrivs med tydliga riktlinjer och restriktioner för att de kulturhistoriska värdena i byggnadsminnet inte ska förvanskas.

Kulturnämnden påbörjade ett arbete med att inventera de kulturhistoriska föremålen och inventarierna under 2020. Då det under de senare åren inte genomförts någon genomgripande inventering har arbetet med att sammanställa tidigare inventeringar såväl som det praktiska arbetet med att genomföra inventeringen varit omfattande. Arbetet har syftat till att ta fram ett hanterligt underlag för innevarande inventeringsarbete som kunde användas på plats i Nyckelviken för att få fram en nulägesanalys. I nulägesanalysen ingår att identifiera i byggnaderna utplacerade inventarier, bedöma föremålens tillstånd, fotografera dem samt notera föremålens nuvarande placeringar och jämföra med tidigare inventeringar. All information från inventeringen har sparats både i pappersform och digitalt med syfte att komplettera den huvudliggare med tidigare objektsinformation som fanns sedan tidigare och för att förbereda en framtida digitalisering av samlingen. (Bilaga 2- Slutrapport Inventering Nyckelviken 2020)

Byggnadsminnet Stora Nyckelviken avser främst byggnaderna med delar av dess interiörer (exempelvis väggdekorationer, målningsarbeten och en del fasta inventarier). Gränsdragning mellan kommunstyrelsens ansvar för byggnadsminnet och kulturnämndens ansvar för ingående kulturhistoriska inventarier bidrar till komplexiteten i arbetet med att säkerställa att kulturarvet Nyckelviken sköts i enlighet med de olika lagrummen och ansvarsområdena i kommunens nämndreglementen. De omgivande naturmarker och trädgårdsanläggningar i Nyckelviken har natur- och trafiknämndens ansvar för och detta bidrar ytterligare till komplexiteten i vård och underhållsplanering. I arbetet med att ta fram en vård- och underhållsplan för byggnadsminnet ingick även i uppdraget att notera status och behov av restaurering för de kulturhistoriska lösa inventarierna och föremålen som finns i byggnaderna.

Under januari till mars 2021 har, i samverkan mellan kommunantikvarie, enheten för fastighetsförvaltning och kultur- och fritidsenheten, en vård- och underhållsplan för Stora Nyckelviken utarbetats av upphandlad antikvariskt konsultföretag på uppdrag av kommunen enheten för fastighetsförvaltning). Länsstyrelsen har beviljat Nacka kommun ett bidrag till upprättande av en vård- och underhållsplan med 75 % av kostnaden exklusive moms, dock högst 130 000 kronor. Enligt beslutet ska ett färdigt utkast till vård- och underhållsplan levereras till Länsstyrelsen för återkoppling, varefter manuset ska justeras. Länsstyrelsens synpunkter grundar sig i de för byggnadsminnet fastställda skyddsbestämmelserna och Länsstyrelsens disposition för vård- och underhållsplaner.

Planen omfattar bebyggelse som ingår i byggnadsminnet Stora Nyckelviken. I planen behandlas Huvudbyggnaden (A), Biljarden (D) och Lusthuset (G) både exteriört och interiört medan övriga byggnader endast behandlas exteriört. (Bilaga 1-Vård och underhållsplan Stora Nyckelviken). Syftet med vård- och underhållsplanen är att tillhandahålla ett ändamålsenligt instrument för skötsel och underhåll av anläggningen. Vård- och underhållsplanen beskriver anläggningens tillstånd och de värden som berörda lagrum avser skydda. Planen blir därmed en utgångspunkt för ställningstaganden vid framtida vård- och underhållsarbeten. En vård- och underhållsplan är ett dokument för långsiktig planering av framtida vårdinsatser samtidigt som den ger riktlinjer för dagligt underhåll och skötsel. För vissa vård- och underhållsinsatser krävs tillstånd av Länsstyrelsen i enlighet med Kulturmiljölagen. Rapporten är framtagen i samverkan mellan byggnadsantikvarier, arkitekt SAR/MSA, målerikonservator samt möbelkonservator.

I vård och underhållsplanen framgår att man i byggnadsminnets interiörer även inkluderar inredning. I planen framgår att ”Huvudbyggnaden bevarar sin ursprungliga rumsdisposition i hög utsträckning vilket innebär att anläggningens funktion som sommarboning, med imponerande festsalar, salonger och kamrar, fortfarande kan avläsas. Huvudbyggnadens, biljardens och lusthusets interiörer utgörs idag av en blandning av ursprunglig inredning, inredning som har tillkommit vid olika ägarbyten samt kopior på äldre inredning alternativt tolkningar av sådan. Detsamma gäller ytskikt och färgsättning. Byggnadens två paradrum; den ursprungliga övre salen och den tillbyggda franska salongen är mycket väl gestaltade och bevarar högklassig fast inredning samt ytskikt i form av tapeter och måleri. Ursprunglig inredning, så som exempelvis snickerier och kakelugnar, förekommer även i flera andra rum. Interiörerna är i sin helhet mycket värdefulla, oavsett om inredningen är ursprunglig eller sentida. Det beror på att sentida byggnadsdelar, ytskikt och färgsättning har utformats med hög ambition, kunskap och hänsyn till den ursprungliga karaktären samt att de utgör viktiga komponenter i en helhetsmiljö.” (se under Interiörer sid 18, Bilaga 1)

I risk och sårbarhetsanalys för anläggningen (s.77 i Vård- och underhållsplan Stora Nyckelviken) görs en sammanställning av företeelser som riskerar att påverka anläggningen negativt. Åtgärder för att undvika dessa risker redovisas i kap 6. Underhåll och skötsel. Alla som arbetar inom anläggningen bör känna till vilka risker som finns beträffande brand, slitage, underhållsarbete samt inomhusklimat. Det är av stor vikt att medarbetarna får en genomgång av de risker som anges nedan samt att de angivna riktlinjerna efterföljs. En checklista kan upprättas för att lättare hålla koll på kritiska punkter, så som inomhustemperatur, brandrisker och faktorer som kan medföra slitage. Vid tillställningar bör gästerna informeras om relevanta krav på

försiktighet. Vård och underhåll ska utföras så att det kulturhistoriska värdet inte minskas och deras utseende och karaktär inte förvanskas.

I vård och underhållsplanen lyfts bland annat franska salongen fram som ett av de rum som har särskilt känsliga och skyddsvärda ytskikt i kapitel om underhåll och skötsel. I stycket om Franska salongen, rum 105 framgår bland annat att:

- Rummets golv bör rengöras regelbundet så att damm inte sprids runt. Använd en dammsugare med Hepa-filter och se till att denna inte slår in i och skadar snickerier och möbler under dammsugning.
- Inga möbler bör placeras så att de vidrör rummets ytor. Om möbler skall stå längs med väggarna bör det vara en ca 5-10 cm distans mellan föremålet och vägg. För att underlätta detta kan en distanslist monteras i golvet.
- Rummet bör skyddas från direkt infallande solljus som bleker och bryter ned organiska material. Rummet bör inte värmas upp till höga temperaturer under vinter då trä i snickerier rör sig i takt med den relativa luftfuktigheten.
- Eldstaden bör inte användas med tanke på relativ luftfuktighet, nedsotning och brandfara.
- Fällor för skadedjur bör placeras ut på dolda ställen i rummet för att tidigt upptäcka skadedjur som; silverfisk, mall eller pälsängar.
- Stänk från stearin uppstår när levande ljus används och ljusen släcks genom att de blåses ut. Levande ljus sotar ned och utgör en risk för brand.
- Rummet bör inte besökas av fler än 8 personer under samma tid och att verksamheter som kan förekomma i rummet är samtal. Dans och servering av mat bör inte förekomma i rummet. Om vin skall förtäras är vitt vin eller champagne att föredra då det inte missfärgar rummets ytor om spill skulle uppstå.

För kulturnämndens räkning har ett fördjupande uppdrag givits till möbelkonservator som ingått i arbete med att ta fram vård och underhållsplan. Uppdraget har handlat om att skyndsamt tillhandahålla ett underlag för beslut om hur kulturnämnden utifrån sitt ansvar, kan verka för att Stora Nyckelviken på bästa sätt bevaras och vårdas så att dess kulturhistoriskt unika värde bevaras för nutida och framtida generationer. Vidare att inkomma med en uppskattning av kostnader för restaureringsåtgärder av inventarier och föremål i samlingen under de närmaste tre åren. Till detta ärende har även en uppskattning av kostnader för att genomföra restaurering av de föremål som kan anses vara högst prioriterade med akut behov av renoveringsåtgärder tagits fram. I uppdraget ingår även att inkomma med en kostnadsbild för att genomföra en inledande genomgång med nuvarande hyresgäst i hur interiörer och föremål i Nyckelviken ska skötas avseende städning samt rekommendationer för hur

anläggningen ska brukas för att inte förvanskande slitage ska uppstå. I förlängningen ingår att ta fram offerter för renovering av samtliga föremål i kommunens samling av kulturhistoriska inventarier i Nyckelviken

I enlighet med övergripande vård- och underhållsplan och ovan nämnda tilläggsuppdrag framgår att:

- Stora Nyckelviken är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.
- Området och byggnaderna med dess interiörer besitter betydande kulturhistoriska värden genom att vara områdets profil och bör ses som en resurs för framtiden.
- En särskild aktuell fråga om vården av Stora och Lilla Nyckelviken är skyddet av interiörer och lös inredning. När man projekterar renoveringar av historiska miljöer utgår man oftast från att dessa ska bevaras. En interiör överlever bara om den fungerar för sitt ändamål och om dess ägare och brukare uppskattar och vårdar de värden som kulturmiljön har.
- Miljön är känslig för slitage och andra påfrestningar och den dagliga verksamheten sliter särskilt på interiörerna. En fortsatt ursprunglig användning kan bli mycket kostsamt, då renoveringsbehovet växer. Genom att skydda och vårda de olika rummens kvaliteter, så har de goda förutsättningar att bestå, både funktionellt och som ett viktigt minnesmärke. Det är nödvändigt att ta ställning till vilket slags evenemang som ska tillåtas i varje enskilt rum och hur det ska skyddas.
- En initial prioritering av vilka rum med tillhörande inredning och inventarier som kräver akuta åtgärder, så anses den Franska salongen, med sin interiör det mest värdefulla, sedd ur en kulturhistorisk synvinkel. Interiörerna och de fasta inredningarna bör betraktas som hela konstverk och historiska dokument. Ytorna är mycket känsliga och interiörerna är i dagsläget i behov av åtgärder och bör ses över för att förhindra större skador. För att undvika fortsatt onödigt slitage och förfall, så kan ett alternativ vara att rummet tas ur bruk i den dagliga verksamheten och endast nyttjas vid specifika tillfällen.
- Det finns ett behov av underlag för en tydligare vårdprogram baserad på varje rums kulturhistoriska egenskaper. Vanligtvis så har byggnadsminnen ett vårdprogram att följa som beskriver de olika bevarandemotiven, ambitionsnivån och hur den ska dokumenteras och vårdas, där t.ex. underhåll, städrutiner, material- och metodval ingår.
- Skador på interiörer uppstår på grund av en rad faktorer, där hanteringsskador och städsador är några av orsakerna. Kulturhistoriska miljöer ställer särskilda krav på dem som arbetar på platsen och många skadeprocesser kan upphöra

med en tydlig vård- och bevarandeplanering mellan ägare och brukare. För att kunna bevara miljön och interiörerna på rätt sätt måste personalen få kunskap om nedbrytningsprocesser och krav på miljön och arbeta förebyggande i alla situationer. Vård- och underhållsarbetet ska vara kontinuerligt för ett långsiktigt bevarande.

I rapportering av det initiala uppdraget framgår att konservator vid besiktningen har noterat brister i skötsel och omhändertagande vad gäller flera olika delar av interiörer och lös inredning. Bland annat nämns följande punkter som akuta att åtgärda:

- *Tydliga skador syns på kristallkronor och andra lampor.* Många hänger felaktigt och har skadats och prismor saknas. Särskild vård av en blyinfattad taklykta i hallen är nödvändig för att stoppa förfallet.
- *Hanteringsskador på ytskikt på trä och förgyllning på 2st förgyllda konsolbord.* Ytskikt på trä och förgyllning har tagit skada av hantering, fukt, stearin mm och är i stort behov av vård. Städ rutiner måste ses över.
- *Förslitningsskador på stoppningar/ klädsel där kantband som lossnat hänger lösa.* Skadorna blir större vid fortsatt brukande. De möbler med trasiga stoppningar och som inte åtgärdas bör ej användas. Klädsel är generellt smutsiga och bör skyddas med överdrag.
- *Lagerhållnings/förvaringsproblematik gällande inredning.* Möbler står i oisolerade, icke täta förråd med stor skadedjursrisk. Smuts, fukt, klimatförändringar är andra risker. Möbler ska stå på pall.
- *Förvaringsskador orsakade av bristande underhåll och ordning i utrymmena.* Möblerna och annan inredning är felaktigt uppställda och skadar övriga föremål och interiörer. Exempelvis är många stolar och soffor ranka. Limningar har släppt i sammanfogningar med träskador och träbortfall som följd. Skadorna bör åtgärdas snarast, alternativt att möblerna magasineras tills skadorna är åtgärdade.

Ekonomiska konsekvenser

Besluten som avser ekonomiska konsekvenser för innevarande år 2021 ryms inom ramen för kulturnämndens budget 2021. För de beräknade framtida kostnaderna, om 500 000 kronor årligen 2022- 2024 för att fullfölja ett kontinuerligt och årligen återkommande vård och underhållsarbete för inventarier som tillgängliggörs i byggnadsminnet Stora Nyckelviken, behöver beslut om utökade resurser till kulturnämnden tas i Mål- och budgetprocessen för 2022-2024.

Konsekvenser för barn

Förslaget till beslut bidrar till att säkerställa att byggnadsminnet Stora Nyckelviken tillgängliggörs för nutida nackabor i allmänhet och för Nackas barn och unga i synnerhet på ett sätt som verkar för dess bevarande för framtiden. Besluten bidrar till att barn och unga besökare i Nyckelviken får möjlighet att känna tillhörighet och stolthet i förhållande till det unika lokala kulturarvet kommunen har i Nyckelviken. Utveckling av identitet och självkänsla påverkas positivt av att känna tillhörighet och stolthet i förhållande till den plats man räknar som sin hemmiljö.

Bilagor

Bilaga 1 – Vård och underhållsplan för Stora Nyckelviken

Bilaga 2 – Slutrapport Inventering Nyckelviken 2020

Cortina Lange
Enhetschef
Kultur- och fritidsenheten

Ulrika Westin
Utvecklingsledare
Kultur- och fritidsenheten